

ІНКЛЮЗИВНІСТЬ ЯК КЛЮЧОВИЙ ПРІОРИТЕТ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ В СТРАТЕГІЇ «ЄВРОПА-2020»

Постановка проблеми. Разом з початком глобалізаційних процесів в економіці, які особливо помітно проявилися на початку ХХ ст. і тривають досі, виникло чимало викликів для стабільного та сталого розвитку економічного та політичного середовища країни. Глобалізаційні процеси спровокували зміни не лише в структурах національних економік та зв'язків між її економічними суб'єктами, але й стали наслідком виникнення нових інтеграційних угруповань на регіональному та макrorівні. Проте такі зміни мали не лише позитивні наслідки. За останні роки ХХІ століття можна спостерігати багато політичних конфліктів, структурних диспропорцій в економіці, соціальну нестабільність, дисбаланс в економічному розвитку країн тощо. Тому постала проблема знайти комплексний підхід до вирішення проблеми соціально-економічної нестабільності, що здатний охопити не лише макросередовище країни та інструменти його регулювання, але і соціальне, освітнє та політичне поле функціонування громадянського суспільства.

Підхід інклюзивного зростання як інструменту антикризової політики взяло до уваги чимало країн і регіональних об'єднань в Європі. Відтак, попри стрімкий розвиток європейських ринків та економічну результативність такого інтеграційного об'єднання як Європейський Союз, наразі можна спостерігати чимало соціально-економічних проблем, пов'язаних з безробіттям, кризовими явищами, швидкими міграційними процесами та соціальним незадоволенням.

Аналіз останніх досліджень. Стратегії інклюзивного економічного розвитку досліджували такі зарубіжні науковці, як Л. Андерсон, Р. Ананд, С. Беннер, М. Пастор, Р. Рамос. Значну увагу цьому питанню приділили такі вітчизняні вчені, як: І. Бобух, С. Щегель, К. Сапун, Р. Селезньова тощо. Інклюзивні концепції лягли в основу багатьох стратегій сталого розвитку міжнародних організацій таких, як Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Програма розвитку ООН (ПРООН), Європейська комісія, Міжнародний валютний фонд (МВФ), Всесвітній економічний форум (ВЕФ), Світовий банк та Міжнародний центр політики інклюзивного зростання. Створення нових стратегій інклюзивного розвитку та увага науковців до аналізу актуальних результатів темпів зростання свідчить про широкі перспективи та можливості інклюзивних концепцій як інструменту виходу з кризи. Перспективи полягають у зростанні інвестицій у людський капітал та їх віддачу в реальних темпах економіки.

Метою статті є дослідження інклюзивності як ключового пріоритету економічного зростання в стратегії «Європа-2020».

Виклад основного матеріалу. Наприкінці 90-х років більшість країн-лідерів Європейського Союзу розуміли, що умови економічного зростання Європи не можуть бути конкурентними з швидкими темпами

зростання економіки США. Статистичні дослідження свідчать про те, що у 2000 році середній ВВП по країнах-членах ЄС досягав лише 70% вартості цього показника у Сполучених Штатах. На початку ХХІ століття економіка ЄС була названа менш динамічною порівняно з США з високим рівнем безробіття, монополізацією мережевих галузей та низькою проникливістю ринків праці. З огляду на це була прийнята Лісабонська конвенція у 2000 році – тобто своєрідна стратегія стимулювання економічного розвитку країн ЄС. Основними стратегічними ключами були впровадження інноваційних технологій у виробництво, стимулювання урядів країн до розвитку наукових інституцій та розробок і, відповідно, створення високого рівня працевлаштування активного працездатного населення. Завдання Лісабонської конвенції були дуже амбітні та мали чимало впливу. Проте світова криза 2008 року торкнулася і багатьох економік європейських країн, а тому багато з цілей не було досягнуто.

Фінансова криза і економічний спад примусили ЄС розробити нову економічну стратегію «Європа 2020: Стратегія розумного, стійкого і всеохоплюючого зростання» («Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth»), яка була прийнята у березні 2010 року і покликана допомогти в умовах глобальної нестабільності державам-членам Євросоюзу повернутися на шлях сталого розвитку. Власне, в ній присутні інклюзивні концепції розвитку економіки, які не лише мають на меті стимулювання виробництва та інновацій, але й забезпечення якісної належної освіти та стабільної політичної безпеки. Згідно з цією стратегією Європейський Союз розглядає економічне зростання як комплексний показник, який охоплює економічний розвиток, науковий та освітній потенціал та інклюзивний розвиток, який стимулює економіку з високими показниками працездатності населення, що забезпечує соціальну та територіальну єдність.

Вважається, що стратегія «Європа 2020» розкриває європейську соціально-економічну концепцію ХХІ століття, яка містить три основні фактори зміцнення економіки (базові стратегічні цілі):

- **Розумне зростання (*Smart growth*)** Основними цілями такого зростання є підвищення якості освіти та знань, розвиток інновацій, технологій, при цьому важливо, щоб усі навички та розробки були залучені в економічних процесах, спричиняли появу нових робочих місць та забезпечували високу продуктивність працездатного населення.

- **Сталий розвиток (*Sustainable growth*)** – більшою мірою такий розвиток має на меті ресурсозбереження та ефективне їх використання, екологічний аспект економіки, так звану «зелену» економіку, покликану на низьковуглецеве виробництво, захист довкілля, розвиток зелених технологій та інвестиції в розвиток екоінновацій щодо альтернативних джерел енергії тощо. Окрім цього, такий розвиток передбачає під-

тримку малого та середнього бізнесу та забезпечення конкурентного бізнес-середовища.

▪ Інклюзивний розвиток (*Inclusive growth*) – стимулювання та зростання рівня зайнятості населення, забезпечуючи при цьому соціальну та територіальну єдність. Окрім цього такий розвиток характеризується стабільним та ефективним ринком праці і системою соціальних виплат та розподілу ефективності таких показників для різних прошарків населення.

В оригіналі документа стратегії ЄС визначено так звану дорожню мапу економічного відновлення від кризових явищ 2008 року. Це включає такі тактичні цілі [1]:

- Ціль 1: 75% населення у віці 20-64 років повинно бути працевлаштоване;
- Ціль 2: 3% ВВП ЄС повинно відраховуватися на наукові дослідження та розробки;
- Ціль 3: досягнення цілей «20/20/20». Тобто країни-члени ЄС зобов'язуються скоротити викиди вуглекислого газу на 20%, застосувати 20% виробництва енергії з відновлюваних джерел і досягнути 20% покращення енергоефективності до 2020 року;
- Ціль 4: частка випускників, які завершили навчальний процес на рівні середньої освіти повинна бути менше 10%; і щонайменше 40% молодого покоління повинні мати вищу освіту,

• Ціль 5: на 20 мільйонів повинно бути менше людей, що наразі перебувають на межі бідності.

Експерти ЄС виокремлюють три риси бідності: \$ 1,90 / день, \$ 3,20 / добу та \$ 5,50 / день, всі вони розраховані на рівні паритету купівельної спроможності.

Такі цілі та їх реалізація стали основою національних політик особливо в контексті антикризового регулювання. Відтак після запровадження стратегії, у 2014 році був представлений звіт про моніторинг стану досягнення завдань, які передбачалися в «Європі-2020». За даними Євростатистики можна простежити такі ключові досягнення 5 цілей у 2017 році.

З рис. 1 помітно, що у 2017 році рівень зайнятості серед країн ЄС склав 72,2% з 75% запланованих. Це найвищий показник з 2002 року. У результаті відстань до зайнятості за цілями «Європи-2020» звужується до 2,8%. Порівняно з іншими країнами-учасницями G20, що не входять до ЄС, у світі рівень зайнятості в ЄС був вищим, ніж в більшості цих країн в 2017 році, лише Японія та Австралія демонструють вищі позиції. Незважаючи на те, що перспективи ринку праці молодшого покоління в 2017 році покращуються в ЄС, проте рівень зайнятості молодих людей у віці від 20 до 29 років був у 2017 році значно нижчим, ніж старших людей віком від 30 до 50 років.

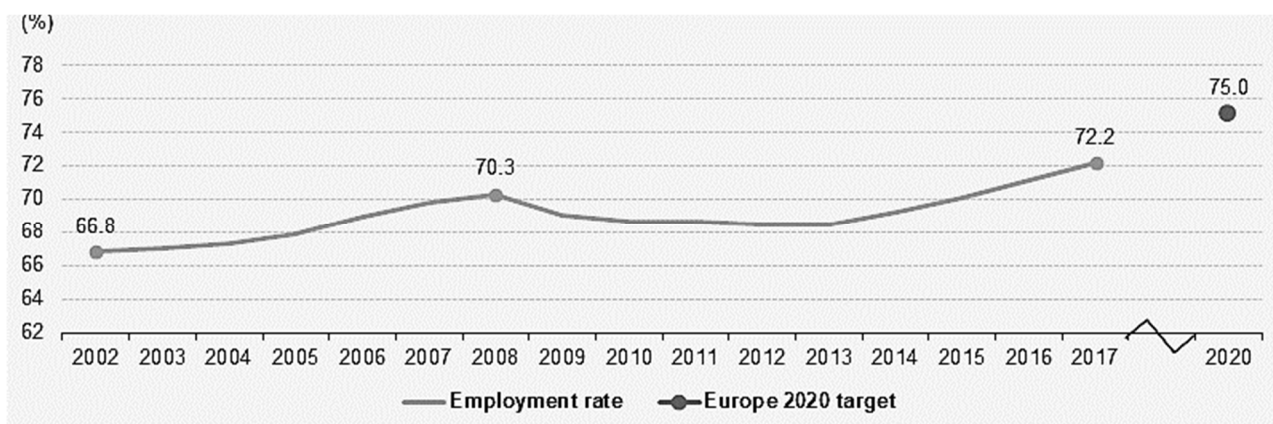

Рис. 1. Рівень зайнятості населення вікової групи від 20-64 років у країнах Європейського Союзу, 2002-2017 роки [2]

Частка витрат від ВВП на наукові розробки також показує позитивну динаміку. Після періоду повільних, але позитивних показників зростання, валові внутрішні витрати на НДДКР у відсотку від ВВП в ЄС становить 2,03% у 2016 році (рис. 2). В результаті, ціль становить – 3%, тому ще є перспективи вдосконалення. Бізнес-сектор продовжує бути найбільшим інвестором у науковий потенціал ЄС, що становить 64,9% загального обсягу витрат на дослідження та розробки в 2016 році. Це найвищий показник з 2004 року. Незважаючи на те, що сектор вищої освіти (наприклад, університети) та урядові структури мають нижчі частки витрат у науку, їхній розмір інвестицій зростає. Навчальні та урядові інституції відіграють важливу роль у довгостроковій перспективі стабільності галузі наукових розробок. Регіони з найвищою інтенсивністю досліджень і розробок у ЄС знаходяться в Швеції, Австрії та Німеччині.

Важливо проаналізувати грошові потоки надходжень в дослідження та розробки щодо головних ін-

весторів. В ЄС інвестиції в розробки виконується чотирма головними інституційними секторами: бізнес, уряд, вища освіта та приватний некомерційний сектор. З рис. 3 помітно, що основним інвестором і дослідження є підприємницький сектор.

Ціль 3 – це зменшити викиди вуглекислого газу. Стратегія «Європа - 2020» також має позитивні зміни в екологічній політиці. До 2016 року викиди парникових газів в усьому ЄС зменшилися на 22,4% порівняно з 1990 роком. Таким чином ЄС вже досягли очікуваних результатів і навіть перевищили їх, оскільки до 2020 року передбачалося зменшення на 20%. Викиди парникових газів на душу населення в ЄС нижчі за рівень таких викидів у Австралії, Канаді та США. Частка відновлюваних джерел енергії у валовому виробництві енергії збільшилася з 16,7% у 2015 році до 17,0% в 2016 році. Поки що, за останнім вимірниками, ЄС залишається на 3,0-процентному пункті різниці до досягнутого відсотку. З погляду на це, у 2014 році Європейська Рада погодилася на прийняття нових кліма-

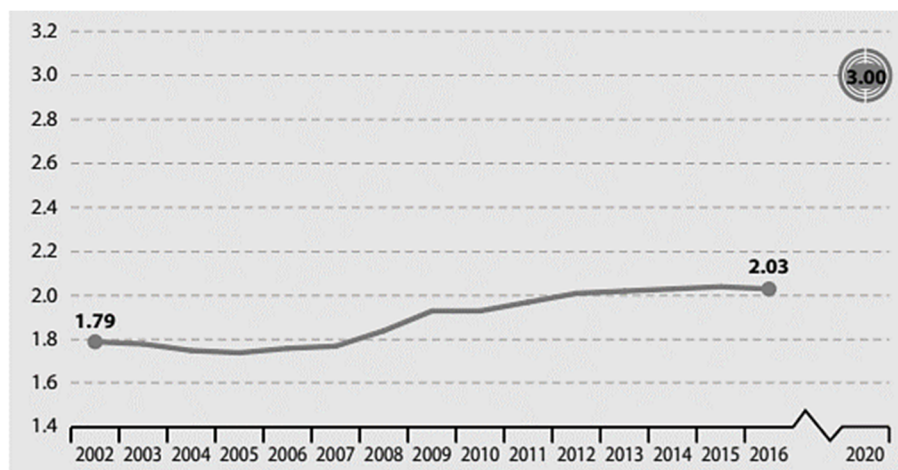

Рис. 2. Частка інвестицій в наукові розробки та дослідження у країнах ЄС від рівня ВВП, у 2002-2016 роках, % [2]

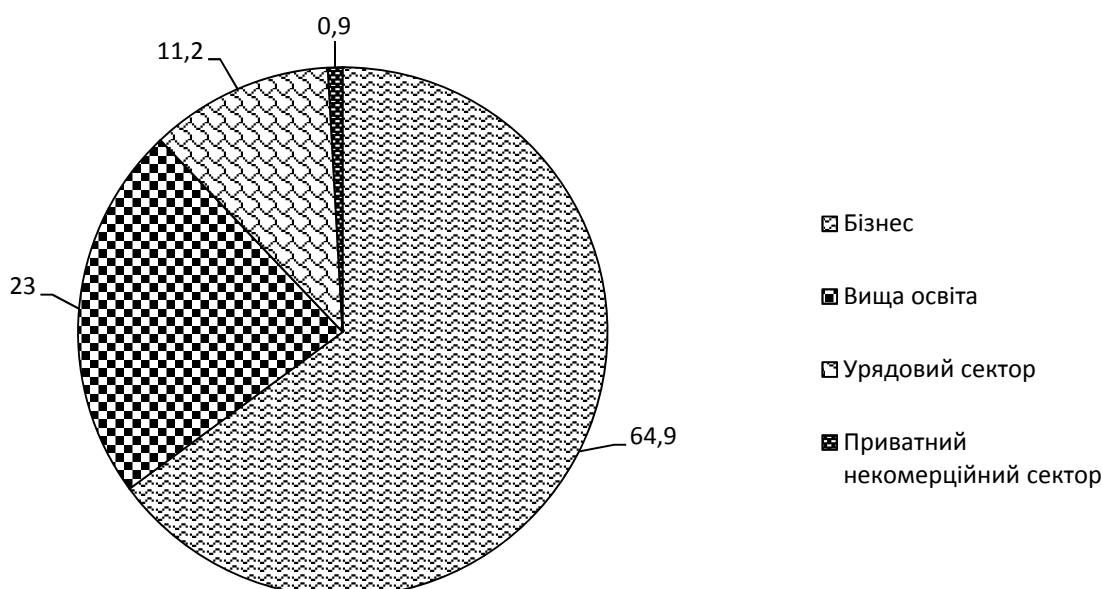

Рис. 3. Розподіл за основними інституціями інвестування в наукові розробки у країнах ЄС (2017 рік), %

Складено автором на основі [4].

тичних і енергетичних стратегій після 2020 року. У червні 2018 р. була досягнута міжінституційна політична згода, яка акцентувала увагу на досягненні двох останніх цілей для відновлюваної енергетики та енергоефективності. Тому визначено нові рамки в стратегії «Клімат та енергетична політика ЄС до 2030 року», яка включає досягнення 3 цілей:

- скорочення викидів вуглекислого газу принаймні до 40% (з рівня 1990 року);
- щонайменше 27% частки усієї енергетики повинна бути відновлювана;
- щонайменше 27% досягнення покращення енергоефективності.

Освіта та навчання лежать в основі стратегії Європа 2020 і розглядаються як основні чинники для зростання продуктивності праці та ефективності економіки. Економічна криза проявилася разом з демо-

графічними показниками старіння населення, знизилася ефективність ринку праці та суспільства. Проте в освітніх цілях політики ЄС показники демонструють позитивну динаміку. Падіння показника частки раннього завершення навчання на шкільному етапі без продовження освіти в подальшому знижувалися від 2002 року. Спершу показник становив 17% у 2002 році, 2017 року він становив 10,6%. Цільовий показник стратегії складає 10%.

Важливо те, що показник освіченості населення є одним з інструментів подолання безробіття. Емпірично доводиться, що у часи фінансової кризи рівень безробіття зріс, а разом з тим попит на робочі місця. Рівень зайнятості молодих випускників (від 20 до 34 років, які залишили освіту та навчання в минулому – 1-3 роки тому) значно змінився в період фінансової кризи 2008 року. З позначки 82,1% у 2008

році рівень працевлаштування молодих людей знизився до 75,4% у 2013 році. Однак з 2013 року помітна позитивна динаміка, досягнувши позначки 80,2% в 2017 році (рис. 4). Слід додати, що показники вищої

освіти, участь дорослих у навчанні також має вирішальне значення, надаючи Європі висококваліфіковану робочу силу.

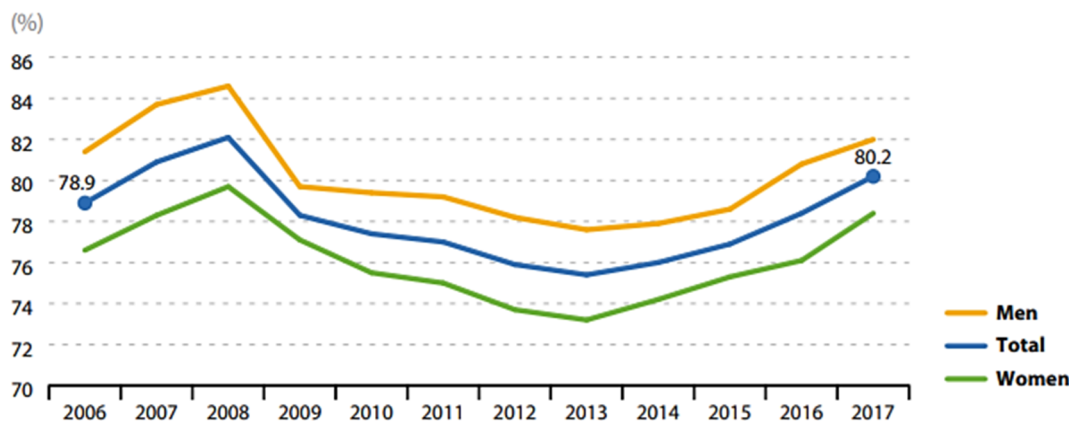

Рис. 4. Рівень працевлаштування випускників вищів (до 3-х років після завершення навчання) за гендерним поділом у 2006-2017 роках, % [5]

Останньою з 5 цілей стратегії «Європа – 2020» є зниження показників бідності та нерівності доходів серед населення. Стратегія «Європа – 2020» встановила мету «підняття» мінімум 20 мільйонів людей з ризику бідності чи соціальної ізоляції до 2020 року порівняно з 2008 роком. Це комплексний результат досягнення попередніх цілей. Наприклад, боротьба з бідністю інтегрується з ініціативами, що спрямовані на посилення зайнятості населення. Також підвищення рівня освіти та професійної підготовки не лише допоможе зменшити рівень бідності, але й в довготривалій перспективі позначиться на майбутніх поколіннях, розвиток яких залежить від стратегій сьогодення.

Майже кожна четверта особа в ЄС знаходиться під загрозою бідності або соціального відчуження. Грошова бідність є найпоширенішою формою бідності, яка зачіпає 17,3% ЄС населення в 2016 році. 7,5% населення страждають суворим матеріальним скороченням благ. До таких показників слід додати й продуктивність праці, яка на пряму залежить від величини заробітної плати. Дуже низька інтенсивність праці сто-

сується 10,5% населення у віці від 0 до 59 років. У 2016 році рівень ризику бідності після соціальних трансфертів становив на 8,6% нижче, ніж перед соціальними видатками.

В ЄС загальна частка людей у віці від 0 до 59 років, які живуть у домогосподарствах з дуже низькою інтенсивністю роботи, залишалася відносно стабільною – 10,5%, починаючи з 2010 року. Проте, реальний рівень життя населення змушує комплексно проаналізувати такі показники. Відповідно, економічні реалії показують, що не завжди достатньо бути працевлаштованим для уникнення бідності. В 2016 році 7,8% працюючого населення ЄС було під загрозою злиднів, навіть якщо вони працювали повний робочий день.

Важливо проаналізувати, в яких формах виявляється ситуація бідності. Це відображається в трьох субіндикаторах, які складають «ризик бідності» або показник соціального відторгнення: грошова бідність, суворе матеріальне зубожіння і дуже низька інтенсивність праці (рис. 5). Проте ці три фактори можуть впливати комплексно, а не окремо.

Рис. 5. Агрегація субіндикаторів людей, що знаходяться під ризиком бідності в ЄС (2017 рік), млн осіб

Складено автором на основі джерела [2].

В рамках стратегії ЄС, відсоток людей, що перебувають за межею бідності має скоротитися. Проте ця ціль визначена не у відсотковому співвідношенні, а у реальному підрахунку людей, кількість бідних повинна зменшитися щонайменше на 20 млн осіб. Відтак, в порівнянні з 2008 роком, ця частка повинна становити не більше 96,1 млн людей, які є в зоні ризику бідності. Наразі, за підрахунками 2016 року цей показник поки що становить 118,0 млн (23,5% всього населення ЄС).

Висновки. Стратегія «Європа – 2020» має низку чітких показників та кроків, які визначають подальші напрямки соціально-економічної політики країн ЄС. Звіт 2018 року щодо імплементації рішень Стратегії демонструє успішні індикатори досягнення 5 ключових цілей на шляху до сталого розвитку та інклюзивної економіки. З аналізом даних ці стратегії результативні, проте є ще чимало економічних проблем та показників бідності, зuboжіння, нерівності в розподілі доходів, які потрібно скорочувати. Тому цілком очевидно, що ближчим часом, європейська спільнота врахує усі недоліки попередніх стратегій, вчасно відреагує на усі соціальні та економічні тенденції і розробить новий план розвитку країн задля сталого інклюзивного розвитку.

Список використаних джерел

1. Communication From the Commission Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth European Commission, Brussels, 2010. URL: <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>.

2. Smarter, greener, more inclusive? INDICATORS TO SUPPORT THE EUROPE 2020 STRATEGY/ 2018 edition / Publications Office of the European Union. Luxembourg. 2018. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/9087772/KS-02-18-728-EN-N.pdf/3f01e3c4-1c01-4036-bd6a-814dec66c58c>.

3. Sustainable Development Goals 2016–2030. URL: <http://www.un.org.ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>.

4. The Inclusive Development Index 2018 Summary and Data Highlights / World Economic Forum. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Forum_IncGrwth_2018.pdf.

5. 9th Monitoring Report on Europe 2020 and the European Semester/ European Committee of Regions/ Report 2018. URL: <https://portal.cor.europa.eu/europe2020/Documents/publi-file/9th-monitoring-report/9thMonitoringReport.pdf>.

6. Ianchovichin E., Lundstrom S. What is inclusive development? / Report of World Bank Group. URL: <https://siteresources.worldbank.org/INTDEBTDEPT/Resources/468980-1218567884549/WhatIsInclusiveGrowth20081230.pdf>.

7. Hasmath R. (ed). Inclusive Growth, Development and Welfare Policy: A Critical Assessment. *Journal of Development Studies*. 2016.

8. Pacetti-Garr E. The Five Characteristics of an Inclusive Economy: Getting Beyond the Equity-Growth Dichotomy/ Rockefeller Foundation. 2016 URL: <https://www.rockefellerfoundation.org/blog/five-characteristics-inclusive-economy-getting-beyond-equity-growth-dichotomy>.

9. Pouw N; Gupta J Inclusive Development: A Multi-Disciplinary Approach. *Current Opinion in Environmental Sustainability*. March 2017.

10. Ranieri R., Ramos R.A. Inclusive Growth: Building up a Concept. Working Paper 104. Brazil, 2013.

11. Samans R. A new way to measure economic growth and progress/World Economic Forum, 2018. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2018/01/towards-a-new-measure-of-growth/>.

12. Stec M; M. Grzebyk The implementation of the Strategy Europe 2020 objectives in European Union countries: the concept analysis and statistical evaluation CrossMark Publishing, Poland 2017. URL: https://www.researchgate.net/publication/310763704_The_implementation_of_the_Strategy_Europe_2020_objectives_in_European_Union_countries_the_concept_analysis_and_statistical_evaluation.

13. Walby S. The concept of inclusive economic growth. URL: https://www.lwbooks.co.uk/sites/default/files/s68_12walby.pdf.

14. Inclusive Growth Commission (2017)./ Inclusive growth for people and places: challenges and opportunities. London: RSA. URL: https://www.thersa.org/globalassets/pdfs/reports/rsa_inclusive-growth-commission-final-report-march-2017.pdf.

15. What is Economic Inclusion?/Federal Deposit Insurance Corporation/US/2017. URL: <https://economicinclusion.gov/whatis/>.

References

1. Communication From the Commission Europe 2020. A strategy for smart, sustainable and inclusive growth European Commission, Brussels. (2010). *ec.europa.eu*. Retrieved from <http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf>.

2. Smarter, greener, more inclusive? INDICATORS TO SUPPORT THE EUROPE 2020 STRATEGY/ 2018 edition / Publications Office of the European Union. Luxembourg. (2018). *ec.europa.eu*. Retrieved from <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/9087772/KS-02-18-728-EN-N.pdf/3f01e3c4-1c01-4036-bd6a-814dec66c58c>.

3. Sustainable Development Goals 2016–2030. *un.org.ua*. Retrieved from <http://www.un.org.ua/tsili-rozvytku-tysiacholittia/tsili-staloho-rozvytku>.

4. The Inclusive Development Index 2018 Summary and Data Highlights. *World Economic Forum*. Retrieved from http://www3.weforum.org/docs/WEF_Forum_IncGrwth_2018.pdf.

5. 9th Monitoring Report on Europe 2020 and the European Semester. European Committee of Regions. (2018). *portal.cor.europa.eu*. Retrieved from <https://portal.cor.europa.eu/europe2020/Documents/publi-file/9th-monitoring-report/9thMonitoringReport.pdf>.

6. Ianchovichin E., Lundstrom S. What is inclusive development?. *Report of World Bank Group*. Retrieved from <https://siteresources.worldbank.org/INTDEBTDEPT/Resources/468980-1218567884549/WhatIsInclusiveGrowth20081230.pdf>.

7. Hasmath R. (ed). (2016). Inclusive Growth, Development and Welfare Policy: A Critical Assessment. *Journal of Development Studies*.

8. Pacetti-Garr E. The Five Characteristics of an Inclusive Economy: Getting Beyond the Equity-Growth

Dichotomy. *Rockefeller Foundation*. (2016). *rockefellerfoundation.org*. Retrieved from <https://www.rockefellerfoundation.org/blog/five-characteristics-inclusive-economy-getting-beyond-equity-growth-dichotomy>.

9. Pouw N.; Gupta J. Inclusive Development: A Multi-Disciplinary Approach. Current Opinion in Environmental Sustainability. March 2017.

10. Ranieri R., Ramos R.A. (2013). Inclusive Growth: Building up a Concept. Working Paper 104. Brazil.

11. Samans R. A new way to measure economic growth and progress. *World Economic Forum*. (2018). *weforum.org*. Retrieved from <https://www.weforum.org/agenda/2018/01/towards-a-new-measure-of-growth/>.

12. Stec M., Grzebyk M. (2017). The implementation of the Strategy Europe 2020 objectives in European Union countries: the concept analysis and statistical evaluation

CrossMark Publishing, Poland. *researchgate.net*. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/310763704_The_implementation_of_the_Strategy_Europe_2020_objectives_in_European_Union_countries_the_concept_analysis_and_statistical_evaluation.

13. Walby S. The concept of inclusive economic growth. *lwbooks.co.uk*. Retrieved from https://www.lwbooks.co.uk/sites/default/files/s68_12walby.pdf.

14. Inclusive Growth Commission (2017). Inclusive growth for people and places: challenges and opportunities. London: RSA. *thersa.org*. Retrieved from https://www.thersa.org/globalassets/pdfs/reports/rsa_inclusive-growth-commission-final-report-march-2017.pdf.

15. What is Economic Inclusion? Federal Deposit Insurance Corporation. US. (2017). *economicinclusion.gov*. Retrieved from <https://economicinclusion.gov/whatis/>.

Ю. М. Харазішвілі

д-р екон. наук

ORCID 0000-0002-3787-1323

e-mail: yuri_mh@ukr.net

Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ РІВНЯ ЖИТТЯ ТА РІВНЯ ОСВІТИ ЯК ОСНОВА ІСНУВАННЯ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ В УКРАЇНІ

Актуальність проблеми. Узагальнюючи численні визначення, *середній клас* – група людей, що має стійкі доходи (рівень життя), достатні для задоволення широкого кола матеріальних і соціальних потреб, високий рівень освіти і кваліфікації, незалежну громадянську позицію і займають в суспільстві проміжне становище: між дуже багатими та бідними. Відповідно до сторінки «American middle class» [1], особи, що належать до середнього класу в загальному, мають: *комфортабельні стандарти життя, значну економічну безпеку, чималу роботу автономію та покладаються на свої знання для самозабезпечення.*

Однак представники середнього класу в Україні, за висловлюваннями фахівців [2-4], жодним чином не відповідають критеріям, встановленим для представників середнього класу демократичних держав світу. Між тим, до середнього класу себе зараховують близько половини українців. Проте, експерти вважають [5], що «...за двома головними ознаками – рівнем життя та рівнем освіти, до середнього класу в Україні можна віднести близько 10% населення. Якщо ж додати до цього ще один визначальний чинник – політичні вподобання і політичну активність, – то частка українського середнього класу вийде не більшою, ніж 5%, тобто на межі статистичної похибки».

У класичному розумінні, у будь-якій розвиненій країні середній клас – рушій зростання потенціалу держави. Але, на жаль, в Україні середнього класу практично не існує. За оцінками Швейцарської фінансової групи (Credit Suisse), щоб належати до середнього класу в Швейцарії, потрібно мати 73,0 тис. дол. річного доходу, у США – 50,0, у Китаї – 28,0, в Польщі – 25 тис. дол. [6].

За даними експертів, приналежність до середнього класу слід визначати за такими критеріями:

- 1) стійкі доходи, достатні для задоволення широкого кола матеріальних та соціальних потреб;
- 2) значний рівень достатку, який дозволяє забезпечувати процвітання власної сім'ї;
- 3) наявність особистої власності та достатньої кількості майна;
- 4) зазвичай високий рівень освіти;
- 5) усвідомлення себе щасливою людиною;
- 6) розуміння власного статусу та готовність його відстоювати;
- 7) високий рівень соціального розвитку;
- 8) висока тривалість життя.

Отже, найголовнішими ознаками існування середнього класу є рівень життя та рівень освіти. Звідси виникає актуальне питання: чи відповідає рівень життя та рівень освіти в Україні економічно розвиненим країнам та якими повинні бути стратегічні значення відповідних індикаторів, щоб відповідати вимогам сталого розвитку?

Мета статті – ідентифікувати рівень соціальних складових рівня життя та рівня освіти населення України з позицій безпеки та наукове обґрунтування стратегічних орієнтирів їхніх індикаторів в контексті сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кожна з країн, яка намагається реалізувати стратегію сталого розвитку, в тому числі в соціальній сфері, прагне розробити свій набір індикаторів сталості. Тому більшість науковців на даний час розходяться у поглядах щодо кількості індикаторів та їх змісту. Крім того, виникають і інші питання. Зокрема, немає єдиної достовірної